

burgban a múlt év nyarán a IX. német szövetségi tornaünnepen láttam? Az ünnep harmadik napjának délutánján 3500 fiú és 1000 leány (!) mutatta be ügyességeit. Mind a hamburgi egyesületek növendékei. Először a fiúk, majd a leányok végeztek szabadgyakorlatokat s játékokat. A leányoknak füzerei, de kivált buzogánygyakorlatai igen nehezek és szépek voltak. Személyenkénti versenyek nem voltak. A mutatványok nagyszerű hatást gyakoroltak. Mi magyarok azt vártuk s igen természetesnek találtuk volna, hogyha már éremkiosztás nincs, legalább a kiválóbb csapatokat és mestereiket ott palam et publice a bíróság agyafőbe dicsérje. De nem. A gyakorlatok végeztével mind szépen elvonultak, megelégedetten, hogy őket nagy közönség nézte és tapsaival megjutalmazta.

Így neveljük a hazának a derék, önzetlenül dolgozó polgárt s amúgy a kapaszkodót. Vagy azt hiszik talán mások, hogy Anglia közép- és főiskoláin nyakig éremben csillogó ifjú athleták vannak? Ott is csak azt veszik matszre a football teambe, a kinek önzetlen játékaról meg vannak győződve s Oxford sem keresi a maga híres nyolczasába azt, aki nem tud alkalmazkodni a másik hét társa munkájához.

PETHE FERENCZ

ÉSZREVÉTELEK A KÖZÉPISKOLÁKRÓL.

A közoktatási tanács állandó bizottságának jelentésében a középiskolák állapotáról a következő kijelentés olvasható: «A döntő mérkőzésnek s az ezután várható, rázkódásoktól ment nyugodt továbbfejlődésnek ideje még messze van. A jövő középiskolájának még körvonalait sem tudjuk megrajzolni». Ha igaznak fogadjuk is el ezen kijelentést, a jövő fejleményeit tétlenül várni nem lehet. Erre hí fel és mutat jó példát maga a közoktatási miniszter is azon tartalmas beszédével, melyet a közoktatási tanács nagygyűlésének megnyitása alkalmával mondott el.

A nevelésre hivatott intézmények között kétségtelenül legkiválóbb helyen állanak a középiskolák. Ezek nem egy, vagy más irányú, speciális gyakorlati célú szolgálnak, hanem nagy részben egyetemes pädagogiai elvek szerint működnek és fejlődnek. Középiskolai kérdések megvitatásának mindig elvek, eszmék harcának kell lennie s érthető, hogy korunkban, midőn az eszmék világát az anyagiség kicsinyes, széthuzó érdekei zaklatják, a középiskolák a legnagyobb válságok elé jutottak. Teljes mértékben érzi ezt Wlassics közoktatási miniszter, ki megnyitó beszédében ezeket mondá: «A szükséges tisztánlátást nem is minden korszak adja meg. Átmeneti, meg nem állapódott, a régi és újjal küzködő korok eszmevilága nem adja meg a szemnek azt a biztosságot, melyre

szüksége van, hogy az új iskola rendszerét a tartósság jellegével felépítsük.» Elismerés illeti a közoktatási minisztert, midőn a középiskolai kérdéseket az elvek, eszmék magasáról óhajtja tárgyalatni, midőn megnyitó beszédében mélyreható gondolkozást, tanácskozást és megvitatást ajánl, s midőn lelkesen mondja: «Részt kell vennie az egész magyar nemzet vezető értelmiségének abban a kutató, gondolkozó, tépelődő munkában, melyen a világ legfényesebb elméi ragyogtatják szellemük világát és iparkodnak lelki szemek elé varázsolni a küszöbön lévő új század nagy feladataira teremtett iskolai rendszereket». Sajnos, a miniszter felhívó szózata eredménytelenül hangzott el, s a közoktatási tanács tárgyalásai teljesen szakszerű, részletkérdések megvitatására szorítottak, s nem történtek oly elvi kijelentések, melyek a középiskolai kérdéseket szélesebb körökben érintenék, a tágabb értelemben vett nemzeti értelmiség érdeklődését felkeltenék s a mélyreható vitát általánosabbá tennék. Pedig nagyon szépen mondja a közoktatási miniszter bevezető szavaiban: «Ha van reformalkotás, melynek a nemzeti értelmiség birálatán kell átszűrődnie, úgy a közoktatásügy alapvető kérdései azok.»

A mai középiskolák őse a régi gymnasium volt, mely az ókorban inkább csak testgyakorló helyül szolgált. A gymnasiumot a görög bölcsek választották kezdetben tanító helyül, s ezután sok évszázad kellett ahhoz, míg a különböző, majdnem kizárólagosan humántárgyak sorban helyet foglaltak benne. A reáltárgyak csak az újabb kor bélyegével ellátva ostromolták meg a régi gymnasiumot, s csak a gymnasiumok merevsége és elzárkozottsága okozta, hogy másfajta középiskolák is keletkeztek. A reáliskolák kezdetben szakiskolák gyanánt tűnnek fel, s lassanként irányt és célt változtatva nyerik meg az ősi gymnasium egyes privilegiumait s veszik fel a középiskola jellegét. A középiskolák fejlődésmentén végig tekintve kétféle természetű harc tűnik a kutató szem elé, melyek közül az első együtt született a középiskolával s együtt fog azzal élni örökre, a második újabb keletű, de rohamosabb és igen heves harcok szinterévé fogja tenni még a jövő középiskoláit is. Az első: a testi épség és nevelés harca a szellemi oktatással, a második: a humántárgyak küzdelme a reáltárgyakkal. Ezen kétféle harcban magaslanak ki a legfontosabb pädagogiai kérdések és ezen kettős küzdelemben dől el minden idők középiskolájának a sorsa.

A görög hagyományos elvet, hogy ép testben van ép lélek, ma csak mint phrasist emlegetik a pädagogusok, de a gyakorlatban teljesen háttérbe szorult. Azonban ezen csodálkozni sem lehet, mert ezen kérdésnél nemcsak a pädagogiai, hanem egyáltalán az emberi ész egyik legnagyobb problema előtt áll. A lélek mibenléte, a test és lélek közös léte s egymásra való kölcsönhatása oly problémák gyanánt jelentkeznek az emberi ész előtt, melyekkel örökké köteles lesz foglalkoznia, de teljesen

soha sem tudja megfejteni. A test és lélek békés, biztos egyensúlyának a megállapítása és ezeknek a tökéletesség legmagasabb fokára emelése volna a pædagogia egyik legfőbb feladata, de éppen ezen kérdésnél tolnak elő a legnagyobb nehézségek oly elemi erővel, hogy önkéntelen is igaznak kell elfogadni a közoktatási miniszter szavait: «Senki se legyen oly elbizakodott, legyen bár a világ legfényesebb lángelméje, hogy a nemzetek értelmiségében és ennek közakarátában rejlő universális erő megnyilatkozása és támogatása nélkül sikerre vezető gyökeres közoktatási reformokat képes megteremteni és az életben sikerrel végrehajtani». Éppen a művelt államok közoktatási állapotát tekintve, annyit megállapíthatunk, hogy az iskolákban a physikai épség és erő cultusa s az ezek iránti helyes érzék a társadalomban annyira aláhanyatlott, hogy egy erősebb pædagogiai és társadalmi reactio elébb-utóbb biztosan várható.

Nem kisebb nehézséggel jár a humán- és reáltárgyak közötti harcban is a határvonalat megvonni és a békepontokat biztosan megállapítani. A nevelés kezdetleges fokán, midőn az elme csak egyszerűbb ismeretanyagokat tud befogadni, s midőn a nevelés alapanyagát különösen a szemlélhető és érzékelhető elemek szolgáltatják, a reáltárgyak alkalmasabb eszközök gyanánt tűnnek fel a nevelés szolgálatában. Azonban a humántárgyak közelebb állanak az ember énjéhez, s mint kizárólagosabban kedély- és jellemképző elemek a nevelés bármely fokán és bármely irányánál is nélkülözhetetlenek. A reáltárgyak csak egy vagy más irányban terhelik meg az elmét igen súlyosan és fárasztóan, de nem adják meg a léleknek azt az egységes erőt és lendületet, mely a szép és nemes jellem egyik legfőbb kelléke. A pædagogiaiban a realiak csak mint építő anyagok foghatók fel, de hogy ezek az ember erejével szervesen összeforranak s hogy a lélekben értéket, eleven erőt és életet nyerjenek, az már a humántárgyak műve.

Vannak a középiskoláknak még számos kérdései, melyek elvi jelentőségük s éppen ezért a középiskolai ügyet kisebb-nagyobb terjedelemben érintik.

Elemi és középiskolai oktatásunk közt, pædagogiai tekintetben nincs meg a kellő összhang, pedig e két intézet között az átmenetnek egyszerűnek és természetesnek kellene lennie. Az a kis tanuló, ki az elemi IV. osztályból a középiskola I. osztályába kerül, tankönyvek, tananyag, módszer tekintetében oly erőszakos rázkodásnak, ugrásnak van kitéve, mely pædagogiailag helyesnek egyáltalán nem mondható. Csak a legismertesebb körülményekre hivatkozom. Az elemi iskolában egy osztályban kizárólag csak egy ember tanít. Az elemi iskolai tanító ily módon sokkal nagyobb közelségbe jut kis tanítványaihoz s azoknak mintegy atyja, nevelője lesz s e miatt a túlterhelés nem ölthet nagy mértéket. A középiskola első osztályában a tanuló egyszerre több szaktanár szigora

elé kerül, a kiket, eltekintve sok emberi gyarlóságtól és fogyatkozástól, melyek alól a tanárnemzedék sem lehet teljesen mentes, az autonom intézetekben maga a ferde vizsgarendszer is szaktárgyukhoz való tulságos ragaszkodásra ösztönöz és tulkövetelésekre ragad. Az elemi iskolai tanulónak csak egy emberhez kell szoknia, egy embernek eleget tennie, míg a középiskolai tanuló hat-hét emberhez kénytelen alkalmazkodni. Ehhez járul az a vizsgarendszer is, mely középiskoláink nagyrészében, az autonom középiskolában még ma is dívik. Az a nemzet szerencsésebb, mely hamarább eldobja ezt a vizsgarendszert, mely egyedül a tanári működés ellenőrzésére alkalmas, a mit évfolyamán a tanítási órákon is el lehet végezni. Némileg okadatolt év végén az oly tanulók megvizsgálása, kiknél az osztályismétlés veszedelme fogog fen, azonban az ambiciosusabb, lelkiismeretesebb tanulóknak, a kik évfolytán is úgy testileg mint lelkileg tulságosan el vannak csigázva, év végén egy lelketlen tortura elé való hajtása nem a mai idegbajos századba való. (Az állami vezetés alatti intézetekben nincsenek is már meg ezek a «szigorlatok» Szerk.)

Reális pædagogiai eredmény tekintetéből sem helyeselhető ez a még eléggé elterjedt vizsgarendszer, hiszen — hogy ismét közhelyre utaljak — a jó tanárt is igen feszélyezi a vizsgálat s igazi pædagogiai eredmény keresése helyett felszínességre, külső hatásvadászatra és tervszerű præparálásra kényszeríti. Az ismereteket csak részenként képes az elme befogadni s csak részenként válnak azok a lélek igazi alkotórészeivé. Mihelyt a czél az, hogy az elmében egyszerre az ismereteknek nagy tömegei fixiroztassanak, az ismeretek, mentől tovább megy az elmének ily módú megfeszítése, annál inkább veszítik nevelő értéküket s annál inkább megterhelik az értelmet. A tanárnak, ki év végén jó vizsgát akar adni, tanítás közben félre kell tennie a hatás és igazi nevelés eszközeit s meg kell elégednie az ismeretek csontvázának lelketlen betanításával, különben tanártársai messze tulszárnyalják a fényes vizsgálat sikereiben. — (A hol egész éven át az apperceptio lélektani törvényei szerint tanítottak, ismert képzetekhez kapcsolták az újat, a czélt mindig szem előtt, a megtett utat számon tartották s a szerzett ismeret a lélekben folyton evidentiában volt, ott az évi anyag vizsgálati áttekintése nem okozhat nehézséget. — Szerk.)

A középiskolák életében igen fontos szerepe van az igazgatói intézménynek is, melynek jelenlegi alakja méltán képezheti a legszigorúbb kritika tárgyát. A közoktatási miniszter 1897. évi 37,560. számú rendelettel terjedelmes utasítást adott ki a középiskolai igazgatók számára. Minthogy ezen utasítás előpostája gyanánt tűnik fel a régen várva-várt tanári szolgálati pragmatikának, annál szükségesebb, hogy az igazgatói intézmény reflexio tárgyává tétessék.

Az igazgatói intézmény jelenlegi alakjában az egyoldalú bürokratizmus szüleménye, mely bénítólag hat a józan pädagogia szabad mozgására és egészséges fejlődésére. Igazgatni lehet vagyont (bonorum director), vagy lehet irodát (iroda-igazgató); azonban több száz különböző szellemi fejlettségű tanulót, és oly tanári testületet, melyben minden létező tudományszak képviselve van s melynek minden egyes tagja az igazgatóval teljesen azonos képesítéssel bír s külön-külön hivatva van egyéni tapasztalatai egész sokaságával, tudása és szellemi ereje egész teljességével előbbre törni a pädagogia sok tekintetben kérdéses és beláthatatlan mezején, — oly szellemben igazgatni, mint azt jelenlegi szabályaink kívánják, a képtelenségek közé tartozik. Ily körülmények közt nem lehet csodálni, ha a gépies administratio nyúgi annyira ránehezdednek a középiskolákra, hogy a lelkes tanár nem lát egyebet a miniszteri, főigazgatói és igazgatói iroda poránál, mely mindent betakar, és a bürokratizmus fulasztó kódénél, mely testet, lelket egyformán gyötör és emészt. Az igazgatónak a multban sem volt a mostanihoz hasonló hatásköre soha, még oly középiskolában sem, hol a magasabb műveltségű rector-professor (vezető, vagy elnök-tanár) mellett rendszeren egyszerű tanítók (juratusok, præceptorok, magisterek) működtek. Fejlettebb és rendezettebb anyagi viszonyok közt levő középiskoláknál pedig az igazgató teendői közé tartozott az iskola értékes iratainak vezetése és rendben tartása és sok esetben az iskola anyagi ügyei feletti felügyelet, ellenben a tanítás menetére való felügyelet a tanvezető tanárra (pädagogarcha) volt bízva. A középiskolák vezetésében és igazgatásában a jelenlegi egyoldalú, korlátolt rendszert a legfelső vezetésnek a pädagogiai kérdésekben való avatatlansága teremthette meg. (A t. cikkirő e nézete igen egyoldalú. Az iskolai administratio javítását a minisztériumban épen egy pädagogus tisztviselő hajtotta keresztül s a középiskolaügy terén addig mutatkozott choalikus állapotok tették szükségessé. Az irodai munka kevesbítéséről is gondoskodott a minisztérium s épen olyan miniszter kezdeményére, a ki a közbejött viszonyok miatt kevésbbé lehetett közoktatásügyi, mint vallásügyi miniszter. A szerk.) Innen van, hogy sokan vannak irányadó helyen is olyanok, a kik az iskolai administratiót tartják legfőbb föladatuknak, azonban az oktatás és nevelés nagy és nehéz problémáival vajmi keveset törődnek; azt hiszik, hogy ha a miniszteri, főigazgatói és igazgatói irodákban az acták nagy tömegei halmozódnak össze, a középiskolák ügyei rendben folynak és nem gondolják meg, hogy a pädagogiát nem az a szellem élteti, mely az irodákban lakozik, hanem az az őszintén és közvetlenül megnyilatkozó lélek, melyet minden egyes tanár önállóságának és felelősségének tudatában a tanterembe is magával visz és ott tanítványaira kitölt. Ez a lélek minden egyes tanárnak oly jogos tulaj-

dona, miként a bírónak a mága judiciuma s ennek használatában a tanárt ép oly függetlenség illeti meg, mint a bírót eljárásában és ítékezésében. Míg a gyakorlatban ez az elv nem érvényesül, míg a hivatalos észjárást egy erős tanári közszellem és közakarát nem váltja fel, addig az oktatás- és nevelésügy oly szűk mederben fog mozogni, hogy a pædagogia terén minden nagyobb szabású alkotás lehetetlenné válik és minden lényegesebb reformkezdeményezés bukással végződik. A tanár szolgálja nem lehet, szolgálja munkát nem végezhet. A tanárnak lépten nyomon kutatónak és mintegy felfedezőnek kell lennie s önállóan kell keblében hordoznia azt a tüzet, mely munkája közben állandóan világít és melegít. Születhetik a magasban is üdvös eszme, de akkor is a tanárnemzedék van hivatva a gyakorlatban az eszmének testet adni.

Sajnos, hogy az új igazgatói utasítás semmi tekintetben sincs a haladás útján. Az igaz, hogy az utasítások írója 56 §-ban egész lelkét kiönti, de nagy hibája a lelkes utasításoknak az, hogy az igazgató ideális alakja mellett a tanárok teljesen elvesznek. Az új utasítások az igazgatót elhalmozzák annyi teendővel, a mennyit egy ember el nem végezhet és felruhazzák oly jogokkal, melyek helyes pædagogiai felfogás mellett az igazgató-tanárt meg nem illethetik. Semmikép sem helyeselhető az a rendkívüli præpotentia, melyet az utasítások 4. §-ának utolsó szakasza az igazgató számára szentesít: «Ha az igazgató a tanári tanácskozásokban a többség véleményével nem ért egyet, ennek ellenében az általa sürgősnek talált intézkedést azonnal életbe léptetheti vagy a fennállót felfüggesztheti, de köteles erről a jegyzőkönyv mellékelésével haladéék nélkül jelentést tenni a felsőbb tanügyi hatóságnak, mely azután véglegesen dönt az ügyben». Ezek után kérjük, létezik-e oly intézkedés, melyet az igazgató azonnal életbe ne léptethetne vagy azonnal fel ne függeszthetne? Nincs. Mert nem létezik oly igazgató, ki a véleményének a tanári testületből legalább egy embert bármikor meg ne tudna nyerni, s ezáltal az egész illustris tanári testületnek a véleménye és befolyása nullificálva van az igazgatói hatalom mellett. Mitsem változtat a dolgon, hogy véglegesen a felsőbb tanügyi hatóság, helyesebben: a főigazgató dönt, mert feltéve, de meg nem engedve, hogy a főigazgatói hivatal nem ad igazat az igazgatónak, az mégis tény marad, hogy az igazgató a tanári testülettel szemben ha mindjárt rövidebb vagy hosszabb ideig is bármely intézkedést azonnal életbe léptethet, vagy bármely intézkedést azonnal felfüggeszthet.

Elvi szempontok mellett maradván az igazgatói utasítások részletes taglalása nem lehet célunk. Felemlítjük azonban, hogy helyes lett volna, ha az igazgatói utasítások lelkes írója a «Bírói ügyviteli szabályokat» figyelmére méltatta volna, mert abból meggyőződhetett volna, hogy a törvényszéki elnök teendői és jogai mily szerényen és röviden s mégis

mily okosan vannak elmondva. Az is felemlíthető, hogy a tekintély legnagyobb mértékben az egyéniségtől függ és tekintélyt adni rendszabályokkal nem lehet vagy legalább is árt az ügynek. Jaj annak az iskolának és tanári testületnek, hol az igazgató szüntelenül a szabályok holt betűin lovagol, s épen ezért czéltalan oly szabályokat készíteni, melyek szerint az igazgatónak mindenben præjudicium adatik az egész tanári testület felett.

A középiskolák reformjával a legszorosabban összefügg a tanárképzés reformja. A tanárképzés reformjának szüksége tanügyi körökben is oly általánosan el van ismerve, hogy ezzel majdnem felesleges különösebben foglalkozni. Nagy igazságot mondott ki Thukydides ezelőtt több mint kétezer évvel: «Nem falak vagy hajók férfiak híján, hanem férfiak teszik az államot». Ezt a középiskolákra alkalmazva, így mondhatni: Nem rangos administratio, terjedelmes rendeletek vagy fényes paloták tanárok híján, hanem tanárok teszik a középiskolákat. Jelenlegi tanárképzésünk úgy tűnik fel, mint valami ősi intézmény, mely a haladó kor kivánalmaival és a gyakorlat követelményeivel sehogy sem akar megbarátkozni. Pedig az egyetemi tanulmányozás feladata egészen átalakult. Hajdan a művelődés eszközei sokkal korlátozottabbak voltak mint ma, s e miatt az egyetemek a tudományosságnak mintegy kizárólagos templomai voltak, a hol egyes tudós apostolok az egyes tudományok legmagasabb kijelentései és hirdetései körül buzgólkodtak. A mai egyetemek azonban, feladatukat tekintve, nem egyebek szakiskoláknál, melyekben államérvényes okleveleket osztogatnak arra nézve, hogy valaki egy jogállamban ügyvéd, bíró, orvos, tanár stb. lehessen. Régen az egyetemek a legmagasabb elméleti tudással foglalkoztak s a gyakorlatot teljesen az életre bízták. Ma azonban, midőn a diploma kenyérkereseti eszköz lett, az egyetemen a gyakorlati képzésnek is helyet kell foglalnia. A tanárképzés nem elégedhetik meg azzal, hogy felmutatja a szaktudományoknak egyes különálló tükördarabjait s azután csak követelésekkel lép fel a szakvizsgán az elméletek végtelen, sőt néha mesés birodalmából. A tanárképzésnek komolyan figyelembe kell vennie, hogy mik a jó tanár kellekei s azután a négy vagy ötévi tanfolyamot ezen cél érdekében lelkiismeretesen fel kell használnia. Általános a panasz, hogy tanárképzésünk túlságosan theoretikus s még e tekintetben is nagyon hézagos, ennél fogva középiskolai tanáraink inkább elméleti előadók, mint igazi pædagogusok, nevelők. Ha e panasz csak részben is igaz, középiskolai oktatásunknak oly bajával állunk szemben, melyet mindenesetre orvosolni kell. A tisztán theoretikus tanár szakismereteit sem tudja kellően értékesíteni tanítványai között s e mellett követeléseiben sem tud kellő mértéket tartani s ily módon észrevétlenül befészkel magát a

közéiskolákba a túlterhelés. Az oktatásügy jó állapotának és helyes fejlődésének legbiztosabb zálogai a jó pædagogusok.

Nagyon helyes úton jár a közoktatási tanács, midőn a közéiskolák reformját a tanítás minőségének javításában keresi, mert ez a reformok egyedüli legbiztosabb útja. A minőség szolgáltatja azt a szilárd alapot, melyen a nevelés és oktatás biztosan halad, s mely megóvja bármely nemzet közoktatásügyét a tévelygésektől, az erőszakos ráhatásoktól és a sötétbe való ugrástól. A minőség adja meg egy nemzet oktatásügyének sajátos nemzeti színezetét, erejét és önállóságát, mely nélkül a kevésbbé culturnépek a műveltebb népek másolóivá, szolgálivá lesznek minden benső tartalom nélkül. Soha se féltsük ifjúságunkat, ha mindjárt ismeretei nem oly magasak is, míg tudása alapos és jó. Egy nemzetnek nem korán érett, ifjan elfáradt lelkekre van szüksége, hanem rugalmas, élet-erős ifju lelkekre, kik egy egész hosszú életen át élvezik és szomjuhozzák az igazságot.

Elismerés illeti a közéiskolai egységes jogosítás eszméjének fel-találóját. Ha vannak is elmék, kik az egységes jogosítás lehetőségében kételkednek, ezen eszmét feladni nem szabad, mert ezt az elmélet szem-pontjából sem lehet komolyan kifogásolni. A közéiskolákban a szoros értelemben vett szakképzésnek nincs helye. A közéiskolák hivatva van-nak a különféle ismeretanyagok segítségével a léleknek többoldalú, de azért egységes műveltséget adni. Oly magas fokú szellemi képzésnél, hol a nyolcz éves közéiskolai tanfolyamot még ötévi főiskolai szakszerű szellemi képzés tetőzi be, lélektani okokból sem helyes a szakszerű kép-zést a közéiskolákba bevinni. A szellemi specialistaságnak épen az esetben nincs helye, ha a szellemi képzés igen magas fokra történik és igen sok ideig tart. Azoknak, kik egyik vagy másik szellemi pálya iránt különös hajlammal viseltetnek, még nagyobb szükségük van, hogy szel-lemük a fiatal korban többféle ismeretanyagokkal erősíttessék és széles-bíttessék, mert különben a rendellenesen egyoldalú szellemi képzés miatt lelkük korán fáradt és beteges lesz. A lelki erők fejlesztésének a nevelés közéiskolai fokán öszhangzatosnak kell lennie, s egyiknek a másik rová-sára túltengésbe jutnia nem szabad. Azonban ezen öszhangzatos szellemi nevelés a legnehezebb problémák közé tartozik, annyira, hogy ez irány-ban az egyes tantárgyak képzőereje sincs kellően megfigyelve és meg-állapítva. Nagyon természetes tehát, ha a különböző fajta közéiskolák felső osztályaiban egyes tantárgyak használatában némi versenyszerű kísérletezés engedtetik meg, a nélkül, hogy a jogosítványa bármelyik fajta közéiskolának csorbát szenvedne.

«Ha majd tisztában leszünk is az új közéiskola szervezetével, tar-talmával és keretével, akkor is az új iskola sikeres működési feltételeinek megteremtése hosszabb, czéltudatos tervszerű előkészítést igényel», —

mondja a közoktatási miniszter megnyitó beszédében. A közoktatási tanács állandó bizottságának munkálatából vett két példa elégséges lesz annak kimutatására, hogy mennyire helyesek a miniszter észrevételei s mennyire a tanárnemzedéken fordul meg bármely reform helyes keresztülvitele.

Az állandó bizottság a testgyakorlásból osztályonként és hetenként a 2—2 rendes tanórán kívül mindegyik osztálynak hetenként egy-egy kötelező játék- (korcsolyázó) délutánt hoz javaslatba. Ezen javaslatot, mint fontos újítást a testi nevelés érdekében minden pædagogusnak örömmel kell üdvözölnie. Azonban ennek életbe léptetése, ha erre minden külső feltétel meg van is, a jelenlegi tanerők mellett a lehetetlenségek közé tartozik. Ha ugyanis a játékdélután kötelező, akkor ez nem történhetik másképp, mint ellenőrzés, sőt sok tekintetben személyes vezetés mellett, mert különben az egész intézmény illuzoriussá válik. A játékok feletti felügyeletet, illetve azok vezetését a tornatanárra bízni nem lehet, mert ez rá nézve a rendes tornaórák mellett rendkívüli megterhelés volna. Sőt a mennyiben néha két osztálynak is egy délutánra esnek a játékaik, a tornatanár idővel sem rendelkezik az ellenőrzés és vezetés gyakorlására. Minden egyes osztály játékaiknak a legtermészetesebb és legalkalmasabb felügyelői csak az osztályvezetők lehetnek, azonban, hogy ezen teendőiket sikerrel végezhesék, előbb az illető tanároknak kellene az iskolai játékokban egy kis otthonosságra szert tenniök, és ez esetben helyes volna, ha a tanárok már egyetemi éveik alatt szereznék meg ez irányban a kellő jártasságot és ismereteket.

A közoktatási tanács egyik előkelő tagja a tanács összes ülésén oda nyilatkozott, hogy az egységes jogosítást kétségesnek tartja, de lehetségesnek tartja, hogy a középiskoláknak több typusa jöjjön létre. A többféle typus egységes jogosítás nélkül középiskolai oktatásunkat még nagyobb visszasságok és nehézségek elé vezetné, mint jelenleg van a kétféle jogosítási középiskola mellett. A többféle typust csakis az egységes jogosítás elve mellett lehet elfogadni. Ott, a hol még általános pædagogiai elvek szerint történik az összes testi és lelki erők egyetemes nevelése, ott, mint fennebb is említettük, a végső eredmény veszélyeztetése nélkül bátran meg lehet engedni a felső osztályokban a tantárgyak tanításában sőt összeállításában is némi kis eltérést. Egyetemi tanárok, kik az egyetemen a reáltárgyakat tanítják, nyilatkoztak már oly értelemben, hogy még a gymnasiumban is hajlandók a reáltárgyak tananyagából és óraszámából engedni, ha ezáltal a túlterhelésen segítenek, s ennélfogva a felszabadult idő a humántárgyak részére nem foglaltatik le. Az ily nyilatkozatok igazi pædagogiai bölcseségről tanuskodnak. Nem azok az egyetemi hallgatók fognak sikeresebben haladni, a kik a középiskolában nemcsak az egyes tantárgyakkal, hanem magával a tanulással is jól

laktak, hanem azok, a kik ha nem is oly sok, de alapos ismereteket visznek az egyetem falai közé, és visznek ezenkívül kedvet, szeretetet és érdeklődést úgy általán a tanulás mint az egyes tantárgyak iránt.

A többféle típusú középiskolának a gyakorlatban való meghonosítása az egységes jogosítás elfogadása mellett is nem kis nehézségekkel jár. Az állandó bizottság javaslata szerint a gymnasiumnak három típusa áll elő: «1. latin nyelv göröggel, 2. latin nyelv francziával (esetleg angol, olasz) és 3. latin nyelv a természettudományok egyik ágával és rajzzal; a mennyiben a reáliskolák a fentebbi típusok valamelyikévé át nem alakulnának, főiskolai mai jogosítványuk kiterjesztése nem engedhető meg». A típusos rendszer, ha gyakorlati életfeltételei alapos megvitatás és előkészítés tárgyát fogják képezni, sok elismerést és dicséretet hozhat a magyar középiskolai oktatásnak, mert mindenestre helyesebb a különböző típusok felvétele, mint ugyanazon iskola egységes vezetését és szellemét facultativ tanítással megzavarni, s a hanyagabb tanulóknak alkalmat nyújtani, hogy a komoly munka alól való bujkálást ugyanazon iskola kebelében megkísérthessék. Azonban a tervezett három típus elfogadása esetén is főképp a gyakorlat szempontjából igen sok körülménnyel kell még számolni. Először is a 3-dik típusból az alsó típusok, melyeket a bizottság tervezete foglal magában, kiküszöbölendők, oly módon, hogy ezen típusban a természettudományok egyik-másik ága helyett a természettudományok együttesen foglalnának helyet. A harmadik típus tehát következő szövegezést nyerne: «Latin nyelv a természettudományokkal és rajzzal». Ezen egyszerűsítésre szükség van egyfelől az életbe léptetésnél felmerülő nehézségek és bonyodalmak elkerülése végett, de szükség van azért is, mivel ha csak a természettudományok egyik-másik ága vétetik fel compensativ tárgy gyanánt, ez esetben az illető tudományágnak oly méretű tanítása válik szükségessé, mely a középiskola tanulmányi kereteit meghaladva, egyik-másik irányban tultengést, egyensúlymegzavarást eredményez s az egységes jogosítás elvén csorbát üt. Jelentőség tekintetében a harmadik típus a második helyét foglalná el s ezen sorrendben az egyes típusok elhelyezése megszabott elvek szerint történék. Az első típus középiskolája minden városban meglenne, a hol középiskola általán van s természetesen a hol csak egy van, ott csak az első típus volna megengedve. A második főtypus volna a latin természettudományokkal és rajzzal, s minden oly városban a hol két középiskola van, szükségkép a két első típus foglalna helyet. A harmadik kötelező típus a latin-franczia volna, a hol pedig három középiskolánál is több van, ott az egyes iskolák tipikus jellege külön-külön miniszteri engedélyiyyel volna szabályozandó. Kivánatos volna, hogy a latin-angol a latin-franczia mellett és helyett mind nagyobb tért hódítson, azonban ezen újítás is, mint minden más

az oktatásügy terén, csakis a célirányos tanárképzéssel kapcsolatban valósítható meg.

A középiskoláknak a fenti elvek szerint való elhelyezése a mai közoktatási viszonyoknak a legjobban megfelelne. Európaszerte eldöntetlen még a harc a humán- és reálirány között. A realisták ma ifjú hévvel és a nagyközönség élénk helyeslése mellett folytatják a harcot a humanisták ellen, de egyáltalán nem lehet tudni, hogy minő lesz a küzdelem végső kimenetele, s vajjon nem fog-e a mostani hangos csatazaj igen sok kiábránduláshoz vezetni. Annyi azonban bizonyos, hogy a közoktatásügy terén a rohamos rendszerváltoztatások, a radikális reformok igen veszélyesek, mert egész nemzedékek műveltsége szenvedhet az erőszakos ráhatások miatt. A mai európai és hazai középiskolai viszonyokat komolyan mérlegelve, a legnagyobb jelentőséget a két első típusnak kell tulajdonítani, mint a melyeknek-versenyszerű fejlődéséből fog a jövő középiskolája kibontakozni. E két típus a mai viszonyok közt oly dualitásban jelentkezik, mint test és lélek, melyek közül az első, mint a mult idők letéteményese megfelel a humangymnasiumnak, a második, mint a jövő záloga megfelel a reálgymnasiumnak. Lehet, hogy a jövő idők fejleményei a latin-görög típust lassanként háttérbe fogják szorítani, azonban ma, tekintve azon benső kapcsolatokat, melyek Nyugateurópa kulturájához fűznek, s figyelembe véve azon működési feltételeket, melyek bármely iskolatypus életfeltételeit alkotják, az ősi gymnasiumnak, mely az újabb művelődési anyagok elől sem zárkózik el, egyszerű lefegyverzése egyértelmű volna a sötétbe való ugrással s legjobb esetben is újabb kiadásban idézhetnék fel az 1890. évi XXX. törvényezikk, melyet majdnem tíz évi kísérletezés után a közoktatási tanács nagygyűlése egyhangulag tarthatatlannak mondott ki.

SIMON GÁBOR.

ÚJ TUDOMÁNYOS VIVMÁNY.

Azon tudományszak, melylyel e sorokban meg akarom ismertetni a t. olvasót, nem régi, s azért még csak nagyon szűk körben ismeretes. Neve «gyakorlati phonetika». Tán helyesebben el lehetne nevezni «phonológiának», vagyis a hangokról szóló tannak, de a hellenisták azt mondhatnák rá, hogy ezen elnevezés annyit is jelent, mint a «gyilkosságról szóló tan». Maradjunk tehát azon elnevezés mellett, a melyet a szülő atya adott neki, és most, midőn a kultuszminisztériumban is foglalkoznak a beszédhibákban (dadogás, hebegés, dűnnyögés, selypítés, R-törés, gammacismus) szenvedők hibáinak megszüntetésén (kultusz-